

Sygn. akt VI U 411/22

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 13 czerwca 2022 r.

Sąd Okręgowy w Bydgoszczy VI Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych

w składzie:

Przewodniczący Sędzia Maciej Flinik

Protokolant – starszy sekretarz sądowy Marta Walińska

po rozpoznaniu w dniu 13 czerwca 2022 r. w Bydgoszczy

na rozprawie

odwołania: K. M.

od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddział w B.

z dnia 11 marca 2022 r., znak: (...)

w sprawie: K. M.

przeciwko: Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddział w B.

o rekompensatę

oddala odwołanie.

Sędzia Maciej Flinik

Sygn. akt VI U 411/22

UZASADNIENIE

Decyzją z dnia 11 marca 2022 r. Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w B., na podstawie przepisów ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz.U. z 2016 r., poz. 887 j.t.) odmówił ubezpieczonemu K. M. prawa do rekompensaty z uwagi na nieudokumentowanie przez niego 15 lat pracy w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze.

Odwołanie od powyższej decyzji złożył ubezpieczony – K. M. domagając się przyznania prawa do rekompensaty, gdyż pracował w warunkach szkodliwych.

W odpowiedzi na odwołanie pozwany podtrzymał dotychczasowe stanowisko, domagając się oddalenia odwołania.

Sąd Okręgowy ustalił co następuje :

Ubezpieczony K. M. (ur. (...)), na dzień 1 stycznia 1999 r. posiada ogólny staż pracy wynoszący powyżej 25 lat .

/ dowód : informacja ZUS k. 11 akt sprawy /

W/w – ny :

- w okresie od 1 września 1973 r. do 30 listopada 1984 r. wykonywał prace jako uczeń, a następnie na stanowisku blacharza - zgrzewacza w (...) Fabryce (...)

- w okresie od 1 grudnia 1984 r. do 30 czerwca 1994 r. był zatrudniony w Przedsiębiorstwie (...) „, na stanowisku monteru urządzeń chłodniczych, monteru i mechanika urządzeń i sprzętu, monteru serwisu

/ dowód : zeznania ubezpieczonego - zapis AV k. 32 akt sprawy, dokumentacja pracownicza w aktach ZUS /

Od 1994 r. do dnia dzisiejszego ubezpieczony prowadzi własną działalność gospodarczą.

/ dowód : zeznania ubezpieczonego - zapis AV k. 32 akt sprawy /

Ubezpieczony nie ubiegał się (po ukończeniu 60 roku życia) o przyznanie mu prawa do emerytury w obniżonym wieku emerytalnym z uwagi na pracę w warunkach szczególnych.

/ okoliczność przyznana przez ubezpieczonego /

Powyższy stan faktyczny sąd ustalił w oparciu o zeznania ubezpieczonego oraz informacje podane przez organ rentowy (a dotyczące ogólnego stażu pracy ubezpieczonego na dzień 1 stycznia 1999 r.), korespondujące z dokumentacją pracowniczą ubezpieczonego .

Sąd Okręgowy zważył co następuje :

Odwołanie nie zasługiwało na uwzględnienie. Ubezpieczony nie może bowiem skutecznie ubiegać się o rekompensatę - ta nie przysługuje mu niezależnie do tego, czy sporne okresy zatrudnienia (1973-1984 w Fabryce (...) i 1984 – 1994 w S.) zostałyby zaliczone do pracy w warunkach szczególnych czy też nie byłoby ku temu podstaw .

Zgodnie z treścią art. 2 pkt 5 ustawy z dnia 19 grudnia 2008 r. o emeryturach pomostowych (Dz.U. z 2015 r., poz. 965 j.t.), rekompensata to odszkodowanie za utratę możliwości nabycia prawa do wcześniejszej emerytury z tytułu pracy w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze dla osób, które nie nabyły prawa do emerytury pomostowej. Natomiast stosownie do treści art. 21 ust. 1 ustawy o emeryturach pomostowych, rekompensata przysługuje ubezpieczonemu, jeżeli ma okres pracy w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze w rozumieniu przepisów ustawy o emeryturach i rentach z FUS, wynoszący co najmniej 15 lat. W myśl art. 23 ust. 2 przywołanej ustawy, rekompensata przyznawana jest w formie dodatku do kapitału początkowego, o którym mowa w przepisach art. 173 i art. 174 ustawy o emeryturach i rentach z FUS. Celem rekompensaty jest złagodzenie skutków utraty możliwości przejścia na wcześniejszą emeryturę przed osiągnięciem wieku emerytalnego przez pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach. Nie polega ona jednak na stworzeniu możliwości wcześniejszego zakończenia aktywności zawodowej, ale na odpowiednim zwiększeniu podstawy wymiaru emerytury z FUS, do której osoba uprawniona nabyła prawo po osiągnięciu powszechnego wieku emerytalnego.

Bezsporna w sprawie okoliczność, iż ubezpieczony posiadał na dzień 1 stycznia 1999r. ogólny staż pracy wynoszący minimum 25 lat pracy skutkuje bezzasadnością jego roszczenia o rekompensatę, albowiem uwzględniając (hipotetycznie) żądanie w/w- nego uznania jako pracy w warunkach szczególnych jego zatrudnienia w obu wymienionych na wstępie zakładach (łącznie około 21 lat przypadających od 1973 do 1994 r.) ubezpieczony na wskazaną wyżej datę (1 stycznia 1999r.) posiadałby co najmniej 15 lat pracy w warunkach szczególnych . Oznaczałoby to nie mniej ni więcej, iż w momencie ukończenia 60 roku życia ((...)) spełniał wszystkie przesłanki niezbędne dla ubiegania się o emeryturę w obniżonym wieku emerytalnym (posiadał 15 lat pracy w warunkach szczególnych i 25 lat ogólnego stażu pracy na dzień 1 stycznia 1999r.), w konsekwencji nabył ex lege prawo do tego świadczenia, z którego jednak nie skorzystał (o które się nie ubiegał mimo , że uczynili to wszyscy jego byli współpracownicy) . Tym samym w takiej sytuacji badanie w niniejszym postępowaniu , czy praca ubezpieczonego w latach 1973 – 1994 była pracą w warunkach szczególnych było bezprzedmiotowe, gdyż potwierdzenie takiego charakteru pracy w/w- nego skutkowałoby ni mniej ni więcej oddaleniem odwołania (z tych względów sąd oddalił wnioski dowodowe

strony jako nieistotne dla rozstrzygnięcia sprawy). Jak wskazano bowiem w wyroku Sądu Najwyższego z dnia 16 maja 2018 r. III UK 88/17 „... rekompensata, o której mowa w art. 21 ustawy z dnia 19 grudnia 2008 r. o emeryturach pomostowych (jednolity tekst Dz.U. z 2018 r., poz. 1924), nie przysługuje osobie, która nabyła ex lege prawo do emerytury w obniżonym wieku emerytalnym na podstawie przepisów ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2018 r., poz. 1270 ze zm.), ale nie zrealizowała tego prawa wskutek niezłożenia wniosku o świadczenie. W uzasadnieniu czytamy : w dniu 1 stycznia 2009 r. weszła w życie ustawa z dnia 19 grudnia 2008 r. o emeryturach pomostowych. Co do zasady określa ona reguły nabycia prawa do emerytury pomostowej z uwzględnieniem bardziej rygorystycznych kryteriów od tych, które obowiązywały na podstawie wcześniej powołanych przepisów. Wynika to choćby z zawężenia katalogu prac uznawanych obecnie za prace w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze. Dla tych ubezpieczonych, którzy nie nabędą prawa do emerytury pomostowej i którzy utracili równocześnie prawo do emerytury w obniżonym wieku emerytalnym z tytułu wykonywania zatrudnienia w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze ustawa o emeryturach pomostowych przewiduje prawo do rekompensaty, które uregulowano w art. 2 pkt 5 (ustawowa definicja rekompensaty) oraz w art. 21-23 określających przesłanki nabycia prawa do tego świadczenia oraz zasady jego ustalania. Co już wcześniej zostało podniesione, zgodnie z jej ustawową definicją zawartą w art. 2 pkt 5 ustawy, rekompensata to odszkodowanie za utratę możliwości nabycia prawa do wcześniejszej emerytury z tytułu pracy w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze dla osób, które nie nabędą prawa do emerytury pomostowej. Gramatyczna wykładnia ustawowej definicji rekompensaty jednoznacznie wskazuje, że świadczenie to dotyczy takich ubezpieczonych, którzy nie mogą nabyć prawa do emerytury pomostowej i którzy równocześnie utracili możliwość nabycia prawa do emerytury w obniżonym wieku emerytalnym z tytułu pracy w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze, to znaczy takich ubezpieczonych, którzy nie spełnili łącznie wyżej określonych warunków przewidzianych w art. 32, art. 46 lub art. 184 ustawy o emeryturach i rentach z FUS. Potwierdzeniem tej tezy jest wykładnia art. 2 pkt 5 dokonywana z uwzględnieniem reguł funkcjonalnych (celowościowych). Celem tego przepisu jest bowiem przyznanie odszkodowania za rzeczywistą utratę określonych uprawnień, co oznacza, że musi dotyczyć tylko tych ubezpieczonych, którzy ze względu na niespełnienie choćby jednego ustawowego warunku (wieku, ogólnego stażu emerytalnego) nie mogli skorzystać z dotychczasowych regulacji i nabyć prawa do emerytury w wieku niższym niż powszechny wiek emerytalny, a także nie mogą skorzystać z regulacji nowych, przewidzianych ustawą o emeryturach pomostowych. Nie dotyczy to natomiast ubezpieczonych, którzy po spełnieniu wszystkich ustawowych warunków wcześniejszego przejścia na emeryturę nie zrealizowali tego uprawnienia. Również regulacja art. 21 ustawy o emeryturach pomostowych potwierdza taki sposób rozumienia omawianej rekompensaty. O ile bowiem w ust. 1 przewiduje on pozytywną przesłankę nabycia prawa do rekompensaty, którą stanowi legitymowanie się co najmniej 15-letnim okresem pracy w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze, które przy spełnieniu pozostałych warunków dawałoby przecież podstawę do nabycia prawa do emerytury w obniżonym wieku emerytalnym według dotychczas obowiązujących przepisów, o tyle w ust. 2 wymienia także przesłankę negatywną, stanowiąc, że rekompensata nie przysługuje osobie, która nabyła prawo do emerytury na podstawie przepisów ustawy o emeryturach i rentach z FUS. Łączne odczytanie art. 2 pkt 5 oraz art. 21 ust. 2 ustawy jednoznacznie wskazuje więc, że w drugim z wymienionych przepisów nie chodzi o nabycie prawa do jakiegokolwiek emerytury, ale do emerytury w obniżonym wieku emerytalnym z tytułu pracy w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze na jednej z podstaw przewidzianych w ustawie emerytalno-rentowej. Niemożność wcześniejszego skorzystania z uprawnień emerytalnych na podstawie dotychczas obowiązujących przepisów stanowi bowiem ową szkodę, którą rekompensata ma naprawić przez przyznanie odpowiedniego dodatku do kapitału początkowego (art. 23 ust. 2 ustawy o emeryturach pomostowych).Wymaga podkreślenia, że zarówno art. 2 pkt 5, jak i art. 21 ust. 2 ustawy o emeryturach pomostowych posługują się tym samym pojęciem nabycia prawa do emerytury na podstawie przepisów ustawy emerytalno-rentowej, przy czym pierwszy z nich stanowi o utracie możliwości nabycia tego prawa jako jednym z (pozytywnych) elementów definicji rekompensaty, natomiast drugi z tych przepisów uznaje nabycie prawa do emerytury na podstawie przepisów ustawy o emerytalno-rentowej za negatywną przesłankę prawa do rekompensaty. Kluczowa dla rozstrzygnięcia kwestii, kto może skutecznie ubiegać się o prawo do rekompensaty, a kto tego prawa zostanie pozbawiony, jest zatem prawidłowa wykładnia pojęcia "nabycie prawa do emerytury", przy dokonywaniu której bez wątpienia pomocne będą odnoszące się do tego pojęcia wypowiedzi doktryny oraz orzecznictwa. Tak w doktrynie, jak i w judykaturze wyodrębnia się zaś nabycie prawa in abstracto (w wyniku kształtującego działania

norm prawnych na sferę prawną ich adresatów, którego istota wyraża się w tym, że spełnienie warunków określonych hipotezą normy prawnej w sposób konkretny, sprawdzalny i pozytywny sprawia, iż dyspozycja normy znajduje zastosowanie jako czynnik automatycznie kształtujący sferę prawną określonych podmiotów) oraz nabycie prawa in concreto (na podstawie decyzji administracyjnych dotyczących osób indywidualnie chronionych). W ubezpieczeniach społecznych regułą jest przy tym kształtowanie sfery prawnej ubezpieczonych i instytucji ubezpieczeniowej z mocy prawa. Dlatego też, prawa do świadczeń emerytalnych i rentowych powstają z zastosowaniem mechanizmu ich nabywania in abstracto (por. R. Babińska: Wzruszalność prawomocnych decyzji rentowych, Warszawa 2007, s. 13-44 oraz K. Ślebzak: Ochrona emerytalnych praw nabytych, Warszawa 2009, s. 74-95 i powołana tam literatura oraz orzecznictwo). Generalną zasadę, zgodnie z którą prawo do świadczeń określonych w ustawie powstaje z dniem spełnienia wszystkich warunków wymaganych do jego nabycia, ustanawia art. 100 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach z FUS. Regulację tę rozumie się natomiast w ten sposób, że jeżeli wszystkie przesłanki nabycia prawa do emerytury (lub renty) zostały spełnione, to prawo do świadczenia powstaje nawet, gdy nie został złożony wniosek o jego przyznanie (por. np. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 4 listopada 2014 r., I UK 100/14, LEX nr 1567460 oraz z dnia 18 lutego 2015 r., I UK 225/14, OSNP 2016 nr 11, poz. 141). Nabycie prawa in abstracto nie aktualizuje natomiast obowiązku instytucji ubezpieczeniowej do ustalenia i realizacji świadczenia, bez uprzedniego podjęcia przez ubezpieczonego stosownej czynności, to jest złożenia wniosku emerytalnego (rentowego), przez którą to czynność wnioskodawca ujawnia się jako uprawniony do świadczenia i zainteresowany jego realizacją. Przewidziany w art. 116 ust. 1 ustawy emerytalnej wniosek o świadczenie nie jest zatem elementem układu warunkującego nabycie prawa do emerytury, gdyż ten jest zawarty w przepisach ustawy określających warunki do przyznania tego świadczenia. Jak zauważył Sąd Najwyższy w uchwale z dnia 20 grudnia 2000 r., III ZP 2/00 (OSNAPiUS 2001 nr 12, poz. 418), wniosek o przyznanie świadczenia stanowi jedynie żądanie realizacji powstałego ex lege prawa. Moment złożenia wniosku ma natomiast znaczenie dla określenia początkowej daty uruchomienia wypłaty emerytury lub renty. Zgodnie z art. 129 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach z FUS, świadczenia wypłaca się bowiem poczynając od dnia powstania prawa do nich, nie wcześniej jednak niż od miesiąca, w którym zgłoszono wniosek lub wydano decyzję z urzędu. Ukształtowana tym przepisem relacja między nabyciem prawa do świadczenia a jego realizacją wyklucza możliwość wstecznego wypłacania emerytury lub renty, to jest za okres po nabyciu prawa do świadczenia a przed złożeniem wniosku o jego realizację, co ma zapobiegać zjawisku kapitalizacji świadczeń (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 6 września 2011 r., I UK 86/11, Legalis). Skoro nabycie prawa do świadczenia emerytalno-rentowego następuje z mocy ustawy z chwilą spełnienia przez ubezpieczonego wszystkich warunków wymaganych do jego powstania, decyzja organu rentowego ustalająca to prawo ma charakter deklaratoryjny (por. uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 7 kwietnia 2010 r., II UZP 3/11, OSNP 2010 nr 17-8, poz. 217). Ani data złożenia wniosku, ani data wydania decyzji nie przesądza więc o stanie prawnym mającym zastosowanie do oceny istnienia po stronie wnioskodawcy prawa do dochodzonego świadczenia. Wypada także przypomnieć, że rozróżnienie powstania prawa do świadczeń emerytalno-rentowych i prawa do ich wypłaty występowało w ustawie z dnia 14 grudnia 1982 r. o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin (art. 73 i art. 99). Zatem istnienia prawa do świadczeń, wiążącego się ze spełnieniem warunków nabycia tego prawa nie można utożsamiać z przyznaniem świadczenia. Przyznaniem świadczenia jest ustalenie prawa do jego pobierania, a więc do wypłaty (por. uchwałę siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 27 listopada 1989 r., III UZP 11/89, OSNCP 1990 nr 6, poz. 72 i wcześniejszą uchwałę z dnia 10 sierpnia 1988 r., III UZP 22/88, OSNCP 1989 nr 12, poz. 194, a także wyrok Sądu Najwyższego z dnia 22 listopada 2006 r., III UK 95/06, LEX nr 950628). Podsumowując ten wątek rozważań, Sąd Najwyższy stoi zatem na stanowisku, że rekompensata, o której mowa w art. 21 ustawy o emeryturach pomostowych, nie przysługuje osobie, która ex lege nabyła prawo do emerytury w obniżonym wieku emerytalnym na podstawie przepisów ustawy o emeryturach i rentach z FUS, chociażby nie złożyła wniosku o to świadczenie i nie uzyskała prawa do niego potwierdzonego decyzją organu rentowego. W istniejącym stanie rzeczy, możliwość skutecznego ubiegania się przez ubezpieczonego o prawo do rekompensaty pojawiłaby się jedynie wówczas, gdyby na dzień 1 stycznia 1999r. nie spełniał on drugiej z niezbędnych przesłanek przyznania emerytury w obniżonym wieku emerytalnym (czyli nie posiadałby 15 lat pracy w warunkach szczególnych), ale takim (piętnastoletnim) okresem pracy w warunkach szczególnych legitymowałby się już na dzień 1 stycznia 2009 r. Możliwe byłoby to jedynie w sytuacji, w której ubezpieczony wykazałby, że po 1998 r. ubezpieczony pracował w warunkach szczególnych osiągając na dzień 31 grudnia 2008 r. wymagany ustawą sumaryczny okres 15 lat takiej pracy. Ubezpieczony nie spełnia jednak i nie spełni kiedykolwiek tego warunku, albowiem od 1994 r.

do dnia dzisiejszego prowadzi działalność gospodarczą, która siłą rzeczy, niezależnie od tego co było i jest obecnie jej przedmiotem, jako praca w warunkach szczególnych zakwalifikowana być nie może. Jak wskazał SA w Lublinie w uzasadnieniu wyroku z dnia 28 kwietnia 2016 r. III AUa 37/16 „... kwestią tą zajmował się też Trybunał Konstytucyjny, który uznał, że przejściowe utrzymanie ustawowych przywilejów nabywania prawa do wcześniejszej emerytury przez pracowników na podstawie art. 32 ustawy o emeryturach i rentach nie narusza konstytucyjnych zasad równości i sprawiedliwości społecznej w stosunku do ubezpieczonych z tytułu prowadzenia pozarolniczej działalności gospodarczej w szczególnych warunkach (wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 12 września 2000 r. -OTK 2000 nr 6 poz. 185). W orzecznictwie Sądu Najwyższego była już rozważana kwestia uprawnienia rzemieślników do wzrostu emerytury z tytułu pracy w szczególnych warunkach. Mianowicie, w uchwale z dnia 21 stycznia 1986 r. III UZP 52/85 Sąd Najwyższy stwierdził, iż osoba podlegająca ubezpieczeniu z tytułu prowadzenia działalności gospodarczą nie jest uprawniona do świadczeń przewidzianych w przepisach rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego oraz wzrostu emerytur i rent inwalidzkich dla pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze”. Skoro zatem w latach 1994 – 2008 ubezpieczony nie wykonywał pracy w warunkach szczególnych (prowadził wówczas działalność gospodarczą), to nie może dopełnić stażu takiej pracy (przy założeniu, że na dzień 1 stycznia 1999 r. go nie posiadał), do wymaganych przy rekompensacie 15 lat pracy w warunkach szczególnych na dzień 31 grudnia 2008 r. W rezultacie również w przypadku hipotetycznego przyjęcia, iż na dzień 1 stycznia 1999 r. w/w-ny nie spełniał on z określonych powodów (np. braku możliwości zaliczenia jednego z dwóch wskazywanych okresów zatrudnienia) przesłanki legitymowania się 15 latami pracy w warunkach szczególnych i tak nie nabędzie on prawa do dochodzonego świadczenia, albowiem przedmiotowego warunku nie spełniał nadal na dzień 1 stycznia 2009 r.

Z uwagi na powyższe Sąd Okręgowy uznając odwołanie za bezzasadne na podstawie art 477¹⁴ § 1 k.p.c orzekł jak w sentencji.